

UN STUDENT AL LUI HENRI H STAHL: MATEI DOGAN ÎN 1945-1946

Cristian PREDA

Facultatea de Științe Politice a Universității din București
Political Science Faculty, University of Bucharest
Personal e-mail: cristian.preda@unibuc.ro

HENRI H. STAHL'S STUDENT: MATEI DOGAN IN 1945-1946

Abstract: The paper uses letters – some unpublished – from the mid-1940s and the second half of the 1970s exchanged by Mattei Dogan and Henri H. Stahl, to render the way sociological education was organized at the University of Bucharest immediately after the Second World War.

Keywords: comparative politics, sociology, social ecology, College for Jewish students, University of Bucharest, social-democracy, antisemitism.

Citation suggestion: Preda, Cristian. „Un student al lui Henri H Stahl: Matei Dogan în 1945-1946”. *Transilvania*, no. 1-2 (2022): 55--58.

<https://doi.org/10.51391/trva.2022.01-02.07>.

Pe 28 martie 1979, savantul francez Mattei Dogan, unul dintre fondatorii politicii comparate, îi scria, pe o hârtie cu antetul CNRS, unui academician român care locuia pe Calea Dorobanți nr. 102, în blocul II, apt. 71, că s-ar putea întâlni la Paris peste câteva luni. El îi spunea și că ar fi vrut să-i trimită o invitație la un panel intitulat „Sisteme politice și structuri socio-economice într-o perspectivă comparată”, din cadrul Congresului Mondial de Știință Politică, prevăzut a se organiza în luna august a aceluși an la Moscova¹. Pe academicianul român îl chema Henri H. Stahl și nu știm ce i-a răspuns lui Dogan².

Cei doi au schimbat câteva scrisori în perioada 1975-1979; ele conțin, în majoritatea cazurilor, informații privitoare la reuniuni științifice din domeniul ecologiei sociale, ținute în Ljubljana în 1976 și Uppsala în 1978. Profitând de poziția sa de președinte al Comitetului de Cercetare în ecologie socială al Asociației Internaționale de Sociologie, Dogan dorea să-l aducă pe profesorul român la coloevii în care se discuta despre „automobil și oraș”, despre relația dintre „calitatea vieții și ecologie” ori chestiunea „analizei ecologice a schimbării sociale”³. Corespondența lor pare să fi cunoscut un ritm susținut după ce Stahl îi trimisese lucrarea sa intitulată *Teoria și practica investigațiilor sociale*⁴. Ce reiese din schimbul de scrisori e respectul reciproc. Într-adevăr, Dogan îi aprecia cartea, descriind-o ca „un admirabil tratat de sociologie, foarte clar, perfect construit și de o mare bogăție”⁵. După congresul de la Uppsala, la care Stahl n-a putut participa,

corespondentul său îi scria că lucrările savantului român în domeniul „ecologiei și sociologiei rurale” se află „printre lucrările clasice alături de cele ale lui Durkheim”⁶. La rândul său, Stahl îl felicita pentru „o carieră științifică extrem de bogată”. În același loc, el îi spunea lui Dogan că i-ar plăcea să se revadă ca să „retrăiască vechi amintiri din urmă cu 30 de ani”, din vremea în care cercetătorul împlinise din anii '70 era „doar un tânăr student care promitea”⁷. Și Dogan era nostalgic: „citindu-vă paginile de azi, vă văd ținându-vă cursul și seminarul, cândva demult”⁸.

Toate acestea erau scrise în franceză. Mattei Dogan nu mai folosea româna de mulți ani. De fapt, chiar din perioada la care făceau referință și el, și profesorul Stahl. Ultima dată când i se adresase profesorului său în limba maternă era în martie 1947, într-o scrisoare care evoca întâlnirea lor, cu doi ani mai înainte, la Universitatea din București: „Îmi amintesc bine, într-o bună zi având o oră liberă între două cursuri și aproape greșind sala, m-am pomenit la cursul Dvs. Din ziua aceea și până la plecarea mea din București n-am lipsit la nici un curs sau seminar al Dvs”. Fostul student rememora materiile predate de Stahl și modul său de lucru:

„niciodată nu voi uita prelegerile despre satul devălmaș, despre democrația primitivă, reforma agrară, cursul de sociologie marxistă, seminarul de metodologie, și mai ales discuțiile de după orele de curs când câțiva studenți

vă rețineam încă câte o oră suplimentară. Nu voi uita nici cursul pe care l-ați făcut pentru un mic grup de norocoși pe gerul și viscolul din decembrie 1945 când Universitatea era închisă și stăteam cu paltoanele pe noi și nici toate celelalte împrejurări în care am învățat atât de multe de la Dvs⁹.

Aceste cursuri se țineau la Facultatea de Litere și Filosofie, care găzduia o catedră de sociologie, ocupată de Dimitrie Gusti și unde Stahl fusese asistent onorific începând din 1929, devenind conferențiar în 1943¹⁰. Cursurile lui Stahl pomenite de fostul student au fost tipărite în 1946: e vorba despre primul volum din *Sociologia satului devălmaș românesc*¹¹ și, respectiv, despre *Cursul de sociologie* ținut, așa cum o indică subtitlul, în 1945-1946¹². Cel de-al doilea e mai elocvent pentru a înțelege orientarea cercetării transmise lui Dogan de către dascălul său: cursul era, de fapt, o expunere despre marxism ca metodă de cercetare, aplicat la teme precum fetișismul mării sau diviziunea socială a muncii¹³.

Două cataloage semnate de Stahl în 1945 și 1946 se găsesc în arhiva actuala Facultății de litere de la Universitatea din București. Unul dintre ele privește examenul de sociologie rurală din sesiunea mai 1945: sunt zece studenți înscriși la examenul respectiv și doar nouă dintre ei – evaluați. În acea vreme, la Universitatea noastră se foloseau calificative, nu note: Stahl a acordat de două ori „bine” și de opt ori „foarte bine”, unul dintre studenți – Henri Wald – primind două calificative maxime¹⁴. Autorul care ne interesează a obținut, la rândul lui, „foarte bine”. Al doilea catalog ce poartă semnătura lui Stahl e din iarna anului următor, la una din materiile obligatorii pentru licență, și anume sociologia. În catalog apar șase nume: Dogan are „foarte bine”, atât la examenul scris, cât și la cel oral. La fel stau lucrurile și-n cazul lui George Ciorănescu, în dreptul căruia profesorul a marcat și „excepțional”, singura mențiune de acest fel¹⁵.

În dialogul cu Zoltán Rostás din a doua jumătate a anilor '80, Stahl îl evoca pe Dogan într-un mod aparte: de fapt, profesorul își amintea de trei studenți care făcuseră sociologie, sub îndrumarea sa, la Litere și Filosofie și care urmaseră apoi, precum Dogan, cariere în alte domenii¹⁶. Era vorba despre istoricii Barbu Cîmpina și Eugen Stănescu, ca și despre criticul și teoreticianul literar Paul Cornea. Interviewatorul observa că toți cei trei erau evrei și-l întreba pe profesor dacă „românii, după război, nu erau atrași de sociologie”. În loc să răspundă la întrebarea despre românii pasionați de sociologie care nu erau evrei, Stahl adaugă „au mai fost încă și alții, care au luat pseudonim. Matei Dogan. Matei Dogan a șters-o din țară și a ajuns sociolog de mare reputație în străinătate. Este unul dintre marii experți în materie de statistică electorală. Reputat ca cel mai bun”¹⁷.

Cînd zicea „pseudonim”, Stahl avea în vedere o schimbare de nume realizată în primăvara lui 1945. O găsim în *Monitorul Oficial*: „D-l Matei Pinsler, domiciliat în București, strada General Lahovary Nr. 38, a făcut cerere acestui minister de a fi autorizat să schimbe numele său patronimic de Pinsler, în acela de Dogan, spre a se numi Matei Dogan”¹⁸. În cataloagele pe care le-am menționat mai sus, viitorul reputat specialist în

politică comparată apărea, la primul examen, din primăvara lui 1945, ca Pinsler, iar la celălalt, susținut peste un an și jumătate – ca Dogan.

El se înscriese la Litere și Filosofie beneficiind de un decret-lege adoptat în aprilie 1945, care le îngăduia cetățenilor români persecutați între 1 ianuarie 1938 și 23 august 1944 să se înscrie la studii universitare¹⁹. Dogan studiasse în vremea Holocaustului la Colegiul pentru studenți evrei – cunoscut drept Colegiul Onescu, după numele creatorului său –, într-o „secțiune” care purta același nume cu cel al facultății unde avea să-l întâlnească ulterior pe Henri H. Stahl²⁰.

În perioada studiilor de la Litere, înainte de susținerea licenței, Dogan va publica o lucrare despre funcționarea regimului nostru politic, de la Carol I până la alegerile din decembrie 1937, *Analiza statistică a „democrației parlamentare” din România*, care e unul dintre textele fondatoare ale științei politice românești²¹. Datele le-a strâns din arhivele Camerei deputaților, iar Stahl l-a îndrumat „în această muncă”, așa cum a mărturisit fostul elev cinci decenii mai târziu²². Volumul a apărut la Editura Partidului Social-Democrat și e foarte probabil ca tânărul autor să fi fost recomandat acolo de către Henri H. Stahl, care era prins în rețeaua social-democrației românești prin multe fire, unele personale – fratele său vitreg, Șerban Voinea, având responsabilități în PSD –, altele intelectuale. Într-adevăr, sociologul s-a declarat „socialist”, unul „pur teoretic”: „da, trebuie să recunosc, pur teoretic. Nu am avut veleități și nici calități de politician. N-am avut. Cel mult am fost conferențiar, la asta am fost folosit de-a lungul vieții întregi. Ca să vorbesc, nu la acțiune politică”²³. Influența mediului social-democrat s-a făcut simțită și asupra lui Dogan: acesta a publicat în *Libertatea*, organul de presă al Partidului Social Democrat, un articol despre denazificarea Cehoslovaciei²⁴.

Sociologii români au remarcat deja faptul că Dogan a fost influențat de Henri H. Stahl. Elocventă, din acest punct de vedere, este o masă rotundă organizată sub titlul „Personalitatea lui Mattei Dogan în sociologia românească”. În cadrul ei, Cătălin Zamfir afirma că „la sugestia și sub îndrumarea lui Stahl, [Dogan] întreprinde studii de sociologie politică, utilizând, cu un simț de excepție al sociologiei, statistica electorală”. El exagera, totuși, atunci când spunea că Dogan ar fi fost „un eminent gustist”, întrucât „s-a format în atmosfera plină de entuziasm a școlii gustiene, având ca profesori și îndrumători membri ai acestei școli”²⁵. De fapt, singurul membru al școlii Gusti cu care a avut de-a face la Universitatea din București autorul *Analizei statistice a „democrației parlamentare”* a fost Stahl. Mulțumirile pe care Dogan i le adresa acestuia pe un exemplar aflat azi în biblioteca Facultății de Sociologie o vădese foarte clar.

În schimb, politologii au remarcat mai curând influența exercitată asupra lui Dogan de cărțile unor statisticieni mult mai puțin cunoscuți decât Gusti și discipolii săi: e vorba despre Leonida Colescu, care a analizat câteva alegeri din preajma Primului Război Mondial, și despre Marcel Ivan, autorul unui volum consacrat evoluției partidelor politice după Marele Război²⁶. De altfel, în volumul său din 1946, Dogan îi citează

pe cei doi, nu pe Henri H. Stahl²⁷. Are, ce-i drept, o trimitere la părintele profesorului său din 1945-1946, stenograful Camerei și autorul unor minunate *Schițe parlamentare*²⁸.

La drept vorbind, Dogan a contopit abordarea sociologică și cea politologică: nu e o întâmplare că ultima traducere în

română a mai multor studii ale sale, pe care le-a ales chiar el și pe care am avut șansa de a le edita împreună cu Alexandra Iancu, a fost intitulată – tot la sugestia autorului – *Comparații și explicații în știința politică și în sociologie*²⁹. Era un omagiu târziu adus profesorului său din 1945-1946.

Note:

1. Este vorba despre al XI-lea Congres Mondial de Știință Politică, organizat între 12 și 18 august 1979 la Moscova, sub titlul „Peace, development, knowledge: contributions of political science” și la care au intervenit 1466 de participanți – cf. <https://www.ipsa.org/fr/node/27339> [consultat pe 7 noiembrie 2021].
2. Scrisoarea lui Dogan din 28 martie 1979, ca și celelalte șase citate în cadrul acestui articol, se află în posesia lui Zoltán Rostás, căruia îi mulțumim pentru amabilitatea de a ni le pune la dispoziție, spre consultare, înainte de a le edita într-un volum. Cinci dintre el sunt trimise de Dogan și două de Stahl.
3. Cele două scrisori prin care Dogan îl invită pe Stahl la Ljbljana și la Uppsala nu sunt datate, dar par a fi una de la sfârșitul lui 1975 (întrucât conține urări pentru anul 1976) și, respectiv, cealaltă de la începutul lui 1978, fiindcă pomenește despre organizarea unei reuniuni în luna august a aceluși an.
4. Este vorba despre Henri H. Stahl, *Téoria și practica investigațiilor sociale*, 2 vol. (București: Editura Științifică, 1974).
5. Scrisoarea prin care Dogan îi confirmă lui Henri H. Stahl primirea volumelor și îi transmite aprecierile sale e datată 29 martie 1976.
6. Scrisoarea care conține comparația cu Durkheim nu e datată, dar pare scrisă imediat după Congresul Asociației Internaționale de Sociologie de la Uppsala, ținut între 14 și 29 august 1978.
7. Aprecierile și referințele la anii '40 sunt preluate dintr-o scrisoare a lui Stahl, care nu e datată, dar care – ținând seama de context – pare scrisă la începutul anului 1978.
8. Fragment din scrisoarea trimisă de Dogan lui Stahl pe 29 martie 1976, citată mai sus.
9. Scrisoarea lui Dogan către profesorul său, datată 28 martie [1947], a fost publicată în volumul Henri H. Stahl, *Epistolar monografist*, ediție de Zoltán Rostás (București: Paideia, 2015), 65-69.
10. Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950* (București: Humanitas, 2011), 18 și 34-35.
11. Henri H. Stahl, *Sociologia satului devălmaș românesc*, vol. I: Organizarea economică și juridică a trupurilor de moșie (București: Fundația Regele Mihai I, 1946), 298 pp.
12. Henri H. Stahl, *Curs de sociologie* (București: Facultatea de Litere și Filosofie, A.S.F.L. f. d.), 144 pp.
13. O analiză a relației lui Stahl cu marxismul în acea perioadă la Alina Juravle, „Henri H. Stahl și Șerban Voinea: despre cunoaștere ca mijloc de acțiune și supraviețuire în 1947”, în *Condamnare, marginalizare și supraviețuire în regimul comunist. Școala gustiană după 23 august 1944*, ed. Zoltán Rostás (Chișinău: Editura Cartier, 2021), 96-140.
14. Documentul din arhiva de la Literele bucureștene e intitulat „Sesiunea mai 1945, Catalog. Sociologia rurală cu dl. Prof. Stahl”.
15. E vorba despre un document intitulat „Sesiunea decembrie 1946. Catalog. Sociologia cu dl prof. supl. H.H. Stahl”.
16. Zoltán Rostás, *Monografia ca utopie. Interviu cu Henri H. Stahl* (București: Paideia, 2000), 314-315.
17. *Ibid.*, 315-316.
18. *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 57 din 10 martie 1945, p. 1843. Descoperirea acestei schimbări de nume a fost făcută de către cercetătoarea Maria Mădălina Irimia și anunțată pe Facebook pe 14 aprilie 2020.
19. Decretul-lege nr. 275 din 12 aprilie 1945, publicat în *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 84, 13 aprilie 1945, pp. 3017-3018.
20. Am discutat această chestiune în articolul Cristian Preda, „Descoperiri recente privitoare la biografia și scrierile lui Mattei Dogan (1920-2010)”, *Revista de istorie a evreilor din România*, nr. 4-5 [20-21], Hasefer (2020): 197-205.
21. Am analizat această lucrare în studiul Cristian Preda „Le premier livre de M. Dogan: sources intellectuelles, contexte politique et cadre biographique”, prezentat la colocviul „Mattei Dogan: Pionnier de la recherche comparative internationale en sciences sociales”, organizat de Fondation Mattei Dogan și New Europe College la Paris, pe 13-14 decembrie 2021, și care va apărea într-un volum colectiv în Franța.
22. Mattei Dogan, *Sociologie politică. Opere alese*, traducere de Laura Lotreanu și Nicolae Lotreanu (București: Editura Alternative, 1999), 139.
23. Fragment din discuția cu Zoltán Rostás, 13.
24. L-am transcris și publicat în articolul din *Revista de istorie a evreilor din România*, citat mai sus.
25. La masa rotundă au participat mai mulți sociologi: Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, Nicolae Lotreanu, Ioan Mărginean și Cătălin Zamfir. Intervențiile lor au fost publicate în *Revista de Cercetări Sociale*, nr. 2 (2000): 73-78. Fragmentul citat în text apare la p. 74.
26. L. Colescu, *Statistica electorală. Alegerile generale pentru corpurile legiuitoare în 1907 și 1911* (București, 1913) și Marcel Ivan, *Evoluția partidelor noastre politice în cifre și grafice, 1919-1932* (Sibiu: Editura și tiparul Krafft & Drotloff s. a., 1933). Am analizat contribuțiile celor doi statisticieni și relația lor cu Dogan în volumul Cristian Preda, *România postcomunistă și România interbelică* (București: Meridiane, 2002), 106-112.
27. Matei Dogan, *Analiza statistică a „democrației parlamentare” din România* (București: Editura Partidului Social Democrat, 1946), 12, 42.
28. *Ibid.*, 92. Volumul Henri Stahl, *Schițe parlamentare* (București: Editura Națională S. Ciornei, f. a.)

29. Volumul a fost publicat la Editura Institutului European din România, în 2010, iar textele incluse au fost traduse de Ionela Băluță, Alexandra Ionașcu, Ruxandra Ivan, Silvia Marton și Cristian Preda.

Bibliography:

- Boia, Lucian. *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950* [History's Traps: The Romanian Intellectual Elite between 1930 and 1950]. Bucharest: Humanitas, 2011.
- Chirot, Daniel. "Honoris Causa Reception Address: Why 20th Century Romanian Sociology and History Are Relevant Today" [Honoris Causa Reception Address: Why 20th Century Romanian Sociology and History Are Relevant Today]. *Transilvania*, no. 2-3 (2020): 101-106.
- Colescu, L. *Statistica electorală. Alegerile generale pentru corpurile legiuitoare în 1907 și 1911* [Electoral Statistics]. Bucharest: 1913.
- Dogan, Matei. *Analiza statistică a „democrației parlamentare” din România* [The Statistical Analysis of Parliamentary Democracy in Romania]. Bucharest: Editura Partidului Social Democrat, 1946.
- Dogan, Mattei. *Sociologie politică. Opere alese* [Political Sociology: Selected Works], translated by Laura Lotreanu and Nicolae Lotreanu. Bucharest: Editura Alternative, 1999.
- Iancu, Alexandra, and Cristian Preda, eds. *Comparații și explicații în știința politică și în sociologie – Mattei Dogan* [Comparisons and Explanations in Political Science and Sociology – Mattei Dogan]. Bucharest: Editura Institutului European din România, 2010.
- Ivan, Marcel. *Evoluția partidelor noastre politice în cifre și grafice, 1919-1932* [Our Political Parties' Evolution in Numbers and Graphs, 1919-1932]. Sibiu: Editura și tiparul Krafft & Drotleff s. a., 1933.
- Juravle, Alina. "Henri H. Stahl și Șerban Voinea: despre cunoaștere ca mijloc de acțiune și supraviețuire în 1947" [Henri H. Stahl and Șerban Voinea: On Knowledge as Means of Action and Survival in 1947]. In *Condamnare, marginalizare și supraviețuire în regimul comunist, Școala gustiană după 23 august 1944*, edited by Zoltán Rostás, 96-140. Chișinău: Cartier, 2021.
- Preda, Cristian. "Descoperiri recente privitoare la biografia și scrierile lui Mattei Dogan (1920-2010)" [Recent Discoveries in Respect to the Biography and Writings of Mattei Dogan (1920-2010)]. *Revista de istorie a evreilor din România*, no. 4-5 [20-21], Hasefer (2020): 197-205.
- Preda, Cristian. *România postcomunistă și România interbelică* [Postcommunist Romania and Interwar Romania]. Bucharest: Meridiane, 2002.
- Rostás, Zoltán. *Monografia ca utopie. Interviuri cu Henri H. Stahl* [The Monograph as Utopia: Interviews with Henri H. Stahl]. Bucharest: Paideia, 2000.
- Stahl, Henri H. *Teoria și practica investigațiilor sociale*, 2 vol. [Theory and Practice of Social Investigations]. Bucharest: Editura Științifică, 1974.
- Stahl, Henri H. *Curs de sociologie* [Sociology Workbook]. Bucharest: Facultatea de Litere și Filosofie, A.S.F.L., n.d.
- Stahl, Henri H. *Epistolar monografist* [Monographist Epistolary], edited by Zoltán Rostás. Bucharest: Paideia, 2015.
- Stahl, Henri H. *Sociologia satului devălmaș românesc*, vol. I: Organizarea economică și juridică a trupurilor de moșie [The Sociology of the Romanian Village, vol. I: The Economic and Juridic Organization]. Bucharest: Fundația Regele Mihai I, 1946.
- Stahl, Henri. *Schițe parlamentare* [Parliamentary Sketches]. Bucharest: Editura Națională S. Ciornei, n.d.